

Soihdut sammuu, kaikki väki nukkuu

I

Jalkapallokannattajat ovat alaluokkaisia, työttömiä, kouluttamattomia ja äärioikeistolaisia. He ovat myös laumasieluisia, väkivaltaisia, hallitsemattomia ja raakoja – sivumennen sanoen kaikkea sitä, mitä kolonialistit aikoinaan sanoivat mustien olevan. Tämä on vallitseva käsitys, mutta se ei pidä paikkaansa. Etnologi Christian Bromberger toteaa kliseiden peittävän alleen heterogeenisen todellisuuden: kannattajan muotokuvaa ei voi piirtää syntyperän, käyttäytymisen tai poliittisen suuntautumisen perusteella¹.

Sosiologinen, antropologinen ja kriminologinen jalkapallotutkimus on usein ollut tarkoitushakuista: sitä on ohjannut joko valmis käsitys kannattajista tai halu kiistää heidän toimintansa mielekkäys. Ennakkoluulottomalle tarkastelijalle esiin nousee piirteitä, joita humanistinen, kannattamisen moralisoimiseen keskittynyt tutkimus ei ole onnistunut käsittelemään². Nämä usein stigmatisoidut piirteet eivät ole pelkästään kielteisiä.

Ei ole syytä rajoittaa kannattajan henkilökohtaiseen kokemukseen, käsittää kannattajia massaksi tai arastella huli-ganismiin liitettyjen itsestäänselvyksien kyseenalaistamista. Elävän inhimillisen toiminnan näkeminen turmiolliseksi vain katkee sen pauhun. Epäilemättä myös muut kanssakäymisen muodot synnyttävät kannattajuuteen verrattavaa toimintaa. Poliitikankin on joskus katsottu yltäneen jonkinlaisen kollektiivisen kannanottamisen ja mielenilmaisun tasolle.

Keskeinen ero on katsojan ja kannattajan välillä. Katsoisuus on hyvin passivoivaa, lähes yhtä passivoivaa kuin edustuksellisessa demokratiassa määritelmällisesti perustuslain puoltamiseksi rakentuva äänestäjyys. Kannattajaa luonnehtii osanotto, partisaanisuus ja partisipatorisuus. Hän on katsojaan verrattuna sekä herkempi että kyynisempi. Hän ei välttämättä edes uskalla *katsoa* peliä. Kannattajat ovat kuitenkin asiantuntijoita, heitä on vaikea huijata tai johtaa harhaan. Barcelonassa tunnetaan *pañolada*-ilmiö: kun fanit ovat saaneet tarpeekseen joukkueen huonoista esityksistä, kaikki 80 000 alkavat heiluttaa valkoisia rättejä antautumisen merkiksi. Mielenilmaus johtaa yleensä valmentajan erottamiseen. Adam Brown sanoo, että on vaikea nähdä, missä muualla talouselämässä hierarkian alimmaisat voisivat vaikuttaa suurliiketoiminnan hoitamiseen³.

On virhe kuvitella seurarakkauden sulkevan pois kriittisen välimatkan. Fanien omavaltaisuus ei ole typeryyttä vaan kyynisyyttä: kannattajat eivät usko heille suunnattuja

viestejä. Suhde järjestysvaltaan on samanlainen. Katso-moissa poltettavat soihdut halutaan kieltää tulipalovaaran vuoksi, mutta kannattajat tietävät, etteivät ne paloturvallisuuden kannalta ole tupakansytyttimiä vaarallisempia. Fanit tietävät mitä tekevät.

Uhkia korostamalla kuitenkin oikeutetaan valvontakulttuuri⁴. Ihmiset, joita ei epäillä mistään rikoksesta, alistetaan ruumiintarkastuksiin ja valvontakameroille. Turvallisuusideologiasta – Manuel Vázquez Montalbán puhuu osuvasti ”turvallisuuden teologiasta”⁵ – on tullut itsestäänselvyys. Itsestäänselvyudet ovat vaarallisia: niiden perusteluja ei kysytä⁶.

II

Jalkapallo ei kykene tuomaan yhteiskuntarauhaa Pohjois-Irlandiin. Se ei yhdistä, vaan tuo esiin uusia ja korostaa vanhoja kulttuurisia ja valta-asetelmallisia eroja, sanoo politiikan-tutkija Alan Bairner.⁷ Tämän voi nähdä Bairnerin tavoin on-gelmaksi. Kaikki demokraattisuuden ja poliittisuuden mahdollisuudet eivät kuitenkaan palaudu yhteiskuntarauhan rakentamiseen. Jalkapallokannattajat elehtivät, tahtovat ja osoittavat kykynsä keskeyttää, toteuttavat demokratiaa itseään ilmaisemalla.

Ellet välitä omasta elämästäsi, siitä välittää joku muu. Poliittisen elämämme – eikö elämän pitäisi aina olla poliittista? – ongelma tuskin on se, että meitä liiaksi kehoitetaan seisomaan jossakin joukossa. Juuri siihen meitä ei kehoiteta. Rehottava poliittisen korrektiuden tavoittelu tyhjentää julkisen tilan konfliktinaiheista, kannattajat taas hakevat vastakkainasetteluja, rakentavat niitä. Koska eri seurojen kannattajien laulut ja eleet ovat hyvin samankaltaisia⁸, kannattamisesta tulee erojen tuottamista, tyhjien merkkien merkityksellistämistä. Sanoessaan, ettei jalkapalloa voida valjastaa yhteiskunnalliseen yhdentymiseen tähtäävän poliittisen strategian palvelukseen, Bairner vain ilmaisee tyytymättömyytensä niihin, jotka eivät jaa yhteiskunnallisen yhdentymisen ajatusta tai käyttäydy sen mukaisesti. Vähäinen yhtenäisyyden symboleihin kohdistuva tyytymättömyyden ele riittää tuottamaan katkoksen: Bastian separatistikan-nattajat aiheuttivat skandaalin viheltämällä Marseljeesille Ranskan cupin finaaliissa 2002⁹.

Keskeyttävät eleet ovat demokratian ydin. Jalkapallo-

kannattajat eivät ole passiivisia vastaanottajia. He toimivat, koska he eivät koe itseään yhdentekeviksi: osallistuminen kertoo tapahtuvan merkitsevän heille jotakin. Teatterissa katsojat istuvat hiljaa, liikkumatta ja pimeässä, vieläpä tahottavat sitä itse. He antavat esitykselle aplodit sen loputtua, esitys on auraattinen ja ainutkertainen, siihen ei enää palata. Kannattaja on katsomossa joka viikko ja pitää oikeutenaan ilmaista tyytymättömyytensä näkemäänsä. ”Elokuva työntää syrjään kulttiarvon siksi, että se pistää yleisön kriitikon asemaan ja siksi, että tämä asema ei vaadi elokuvissa syvää tarkkaavaisuutta.”¹⁰ Sama pätee jalkapalloon.

III

Kannattajat eivät ilmaise itseään hillitysti. Epämielilyttävän näköisinä, huonokäyttösisinä ja sopimattomia asenteita ilmaisevina¹¹ he ovat hyviä vihollisia. Huligaanidiskurssi esittää heidät arvostelukyvyttömäksi ja homogeeniseksi joukoksi, tekee heistä ei-toivotun kollektiivin karikatyyrin. Ennen kansa teki karikatyyrejä valtaapitävistä, kuten kannattajat yhäkin tekevät vastustajista, omista pelaajista ja seuraajohdosta. Nykyään karikatyyrejä tehdään kansanjoukoista. Ihmiset massoitetaan. Massoista puhumisen sijasta pitäisi kysyä, mitä pelottavaa on siinä, että ihmiset kerääntyvät stadionille kannattamaan seuraansa.

Kannattajat laulavat, viheltävät, nimittelevät, elehtivät aggressiivisesti ja kerääntyvät joukoiksi. Heillä on lippuja ja banderolleja, soihtuja ja savupommeja. Vastustajan nimittäminen neekeriksi, homoksi tai juutalaiseksi on yleistä, mutta kannattajien rasismi ja seksismi on suhteellista, provosointitarkoituksessa esitettyä¹². Myös kekseliästä: Paris Saint-Germainin kannattajat kutsuvat epäsuosioon joutunutta tuomaria juutalaiseksi, siten äärioikeistolaiset ja arabit saavat yhteisen ponnen lauluun. Solvaukset jäsenyivät oman ja vihollisen akselille, kohdistuvat vastustajan pelaajiin ja tuomariin. Ne liittyvät yksittäisiin tilanteisiin. Christian Bromberger sanoo ilmaisujen todistavan yhteiskuntaruumiin peloista ja vihoista, mutta ilmaisevan myös partisaanilogiikkaa, jossa kaikki kelpaa vastustajan pilkkäämiseen¹³. Kannattajat kierrättävät kulttuurin mielikuvituksesta ottamiaan ilmaisuja ja symboleja. Kun edesmenneen FC Jokerit -seuran faneja syytettiin rasismista apinaeleiden vuoksi, he alkoivat nimitellä tummaihoista pelaajaa vastaan viheltänyttä tuomaria rasistiksi.

Kannattajien puheet ja eleet ovat julkisia ja avoimesti esillä, eikä partisaanilogiikka, ”tuo oivallinen vastakkainasetteluja valmistava ja askarteleva kone”, estä kriittistä välimatkaa omiin toimiin¹⁴. Sotaisa näyttämöllepano on parodinen ja draamallinen¹⁵, eikä kannattajuuden takana ole pelastavaa teologiaa.

IV

Turvallisuushakuisuuden vuoksi stadionit turvakameroinen ja seisomiskieltoineen ovat alkaneet muistuttaa benthamilaisia panoptikoneja, seisomakatsomot on muutettu istumakatsomoiksi ja katsojakuntaa on rajattu lipunhintoja nostamalla. Puhuttaessa jalkapalloväkivallasta olisi

kuitenkin puhuttava myös ihmisten jokapäiväisen eleellisen kulttuurin silpomisesta. Ihmisten omimmikseen kokemat asiat kitketään pois, on kysymys sitten mielenosoittamisesta tai tupakoinnista. Jalkapallokatsomoiden julkinen mielenosoittaminen halutaan sysätä piilotajunnan pelikentille, vaietuiksi kannatushuudoiksi, ruokkimaan julkisia kannanottoja vaarallisempaa näkymätöntä rasismia ja seksismia.

Suurimmat eurooppalaiset jalkapallo-onnettomuudet, Heysel ja Hillsborough, ovat aiheutuneet järjestäjien virheistä¹⁶. Ylimoitettut turvatoimet luovat olosuhteita, joissa viranomaisten pelot saattavat todellistua. Kannattajia kohdellaan kuin karjaa: heidät viedään stadionille poliisisaattueessa, heidät pannaan häkkiin kuin eläintarhassa, heitä valvotaan jatkuvasti, antamatta heille mahdollisuutta kohdata muita¹⁷. Jalkapalloväkivallan syitä on etsitty vain yleisöstä itsestään, tahtomatta ottaa huomioon esimerkiksi poliisin roolia väkivallan aiheuttajana¹⁸. On syntynyt kuva huligaanista. Sen avulla kannattajia ohjataan itsevalvontaan, pyritään ottamaan haltuun heterogeeninen, mieltään ilmaiseva kannattajisto. Kannattaja rationalisoidaan pois. Esimerkiksi Englannin poliisi stigmatsoi partisipatorista faniutta sisällyttämällä huliganismin käsitteeseen minkä tahansa epämääräisen käyttäytymisen¹⁹.

Julkinen tila, jonka pitäisi toimia konfliktin ja yhteenoton näyttämönä – eikö demokratia ole juuri sitä, että toisia häiritään? –, tyhjennetään vetoamalla siihen, että konflikti olisi jollakin tavalla häiritsevää. ”Tällainen on transpoliittinen näyttämömmme: läpinäkyvä muoto julkisesta tilasta, josta toimijat on poistettu, puhdas muoto tapahtumasta, josta intohimot ovat poistuneet.”²⁰ Julkisen tilan toimivuus varmistetaan tyhjentämällä se. Tyhjään julkisuuteen ei voi tuottaa katkosta, keskeyttävää elettä ei tehdä. Eleellisen kommunismin periaatteemme ei toteudu. Kannattajien eleellisyys on sattuvaa muttei autistista: Soihtujaan virittelevät kannattajat työntävät ne takaisin reppuihinsa kun heidän edestään kävelee lapsiperhe.

V

Mikäli sukupuolen performatiivisuuteen on uskomista, kannattajuus on muutakin kuin miehisen integriteetin apologia. Garry Robson sanoo Millwall-kannattajien ilmaisevan maskuliinisuuttaan perusteellisella ja yksiselitteisellä ruumiillisuudella. Heidän asentonsa, eleensä ja pukeutumisensa pyrkivät osoittamaan yksiselitteisen miehistä varmuutta ja järkkymättömyyttä, vastustamaan individualistista ekshibitionismia.²¹ Ruumiillisuus mahdollistaa kuitenkin myös uusien kulutuskäytäntöjen ja kurin vastustamisen. Millwallin fanit ovat kieltäytyneet ostamasta pääsylippuja etukäteen ja istumasta määrätyille paikoille²².

Ruumiillisuus on kuva, ele. Huligaanidiskursseissa ruumis näyttyy väkivaltaiseksi ja kuuliaisuuteen kykenemättömäksi, rumaksi ja rähinöiväksi. Huligaani on poliittisen ja esteettisen inhon kohde: fanit huutavat ja kirjoilevat julkisesti, juovat olutta suoraan tölkeistä, he eivät ole hienostuneita²³. Normina pidetyn kauneuden ja toimeentulevuuden paradigman ulkopuolelle jäävä maskuliinisuus on vastenmielistä. Se mielletään olemukselliseksi tai luonnolliseksi, ei performatiiviseksi. Gary Armstrongin haastattelema

”Tufty”: ”Ottelupäivänä juon muutaman tuopin, näytän kovalta ja juoksentelen ympäriinsä teeskennellen aikovani lyödä jotakuta. Siinä teille jalkapallohuliganismia.”²⁴

Koska kannattajan ruumiillisuus määritetään sopivaksi nähdyä kautta, hän voi käyttää sitä vain väärin. Ruumis on sosiaalisen muistin ja kulttuurisen uusintamisen pääpaikka²⁵, sen ympärillä kiistellään siitä, millainen on legitiimi ruumis ja millaista ruumiin legitiimi käyttö²⁶. Panoksena on ihmisten mahdollisuus itse ja keskenään päättää eleellisyydestään ilman lainsäätäjän tai toimeenpanovallan väliintuloa, elävässä kanssakäymisessä.

Tiedämme, että jalkapallokannattajuuden mahdollistamat paot saattavat päätyä pakenemaansa pahempaan. Tämä ei kuitenkaan ole itsestään selvää, toisin kuin meille halutaan uskotella. Vaientaa ihmiset, estää heitä puhumasta, ja ennen kaikkea kun he puhuvat, teeskennellä kuin he eivät olisi sanoneet mitään: sellaista on kuuluisa akateeminen jalkapalлотutkimus.

VI

Aihetta käsittelevään kirjallisuuteen tutustuessamme huomasimme pian jalkapallokannattajan olleen pelkoja uusintavan, ennakkoluulojaan vahvistavan tarkastelun kohde. Kannattajien omia käsityksiä kuuntelevia tutkielmia on alkanut ilmestyä vasta viime vuosikymmenellä.

Jalkapallokatsomoon ei kannata mennä toivoen saavansa katsella esityksen rauhassa. Mikäpä esitys auraa ansaitssikaan. Massaksi käsittämisen sijaan kannattajien voi nähdä pitävän loukkaavia sanoja, eleitä ja symboleita julkisessa tilassa. Liberaali demokratia pyrkii poistamaan agonaalisen, vastakkainasetteluja aiheuttavan: erilaisuuden kohtaaminen sallitaan silloin, kun se ei aiheuta häiriötä.

Kannattajat kannattavat yhä absurdimmista kielloista huolimatta. Huligaanit ovat lakanneet pukeutumasta huomiota herättävästi seurojensa väreihin ja peittävät kasvonsa huiveilla. Elleivät muuta, nämä anonyymit huonosti käyttäytyvät miehet ovat ensiluokkaisen keskiluokkaisen ennakkoluulon kohde.

Viitteet

1. Bromberger 1998, 93–94.
2. Toisenlaisiakin tutkimuksia on. Gary Armstrong kuvaa omaa lähestymistapaansa seuraavasti: ”Being Sheffield-born and a United fan, this was never going to be some wondrous journey by a middle-class PhD student researching the horribly violent or exotic working class.” (Armstrong 1998, xii).
3. Brown 1998, 53.
4. Armstrong 1998, 312.
5. Montalbán 1997.
6. ”Itsestäänselvyksien tuotanto on kiistämättömien, jäljiteltävien toimintamallien, tapojen ja tottumusten tuottamista. Näitä tapoja ja tottumuksia noudatetaan huomaamatta eivätkä ne nostata vastarintaa.” (Vähämäki 2003, 132). Kielen itsestäänselvyksistä ja niiden ontologisesta tuotannosta ks. myös Deleuze & Guattari 1980, 95–139.
7. Castrén 2004, 3.
8. Kannattajakulttuurin peruspilteitä ovat eri seurojen kannatusmuotojen (laulut, elect) suhteellinen samankaltaisuus ja kannattajakulttuurin ilmiöiden nopea leviäminen jopa maasta toiseen. (Bromberger 1995, 302.)

9. Rey 2002, 8.
10. Benjamin 1989, 165.
11. Armstrong 1998, 129.
12. Kannattajat ottavat käyttöön kaiken, mikä voi shokeerata Toista ja korostaa äärimmäistä omien kannattamista: on virhe tulkita kannattajien sanasto ja eleistö yksiuolotteisesti. (Bromberger 1995, 264.) Muistettakoon myös, ettei kannattajien käyttämien ilmaisujen ole tarkoituskaan olla kohteliaan humoristisia, vaan vihamielisiä, uhkavia ja satuttavia (Robson 2000, 122).
13. Bromberger 1995, 265.
14. ”[E]xtraordinaire machine à fabriquer et à bricoler des oppositions” (Bromberger 1995, 266).
15. Bromberger 1995, 276.
16. Liverpool ja Juventus kohtasivat toukokuussa 1985 Eurooppa-cupin finaalissa Brysselin Heysel-stadionilla: 39 ihmistä menetti henkensä Liverpoolin kannattajien kaadettua katsomonosia erottavan aidan ja betoniseinän murskaututtua Juventuksen kannattajien päälle. Ennen ottelua kumpikin joukkue oli arvostellut katsomonosajärjestelyitä. Huhtikuussa 1989 murskautui 95 ihmistä kuoliaaksi Hillsborough'n stadionilla Sheffieldissä FA-cupin välieräottelussa Liverpool–Nottingham Forest. Eräaseen katsomonosaa pääsi liikaa väkeä ja paniikkiin joutuneiden ihmisten pakeneminen kentälle estettiin.
17. Cohen 1995, 89.
18. Stott & Reicher 1998, 357.
19. Armstrong 1998, 182.
20. ”C'est cela notre scène transpolitique: cette forme transparente d'un espace public d'où les acteurs ont été retirés, cette forme pure d'un événement d'où les passions se sont retirées.” (Baudrillard 1990, 87.)
21. Robson 2000, 79–80.
22. Robson 2000, 115.
23. Armstrong 1998, 301.
24. ”On match days I drink a few pints, look tough and occasionally run around pretending I'm gonna hit someone. That's football hooliganism for you.” (Armstrong 1998, 248.)
25. Robson 2000, 70.
26. Robson 2000, 4.

Kirjallisuus

- Armstrong, Gary, *Football Hooligans. Knowing the Score*. Berg, Oxford, 1998.
- Baudrillard, Jean, *La Transparence du Mal. Essai sur les phénomènes extrêmes*. s. I., Galilée, 1990.
- Benjamin, Walter, Taideteos teknisen uusinnettavuutensa aikakaudella (Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit, 1936). Suomentanut Markku Koski. Teoksessa Benjamin, Walter, *Messiaanisen sirpaleita. Kirjoituksia kielestä, historiasta ja pelastuksesta*. Toim. Markku Koski, Keijo Rahkonen ja Esa Sironen. s. I., Kansan Sivistystyön Liitto & Tutkijaliitto, 1989, s. 139–173.
- Bromberger, Christian, *Le Match de football. Ethnologie d'une passion partisane à Marseille, Naples et Turin*. Paris, Editions de la Maison des sciences de l'homme, 1995.
- Bromberger, Christian, *Football, la bagatelle la plus sérieuse du monde*. s. I., Bayard, 1998 [Pocket, 2004].
- Brown, Adam, United We Stand. Some Problems of Fan Democracy. Teoksessa Adam Brown (toim.) *Fanatics! Power, Identity and Fandom in Football*. London, Routledge, 1998, s. 50–67.
- Castrén, Kirsi, Urheilusta ei yhteiskuntarauhan rakentajaksi. *Yliopisto* 1, 2004, s. 3.
- Cohen, Philip, ”We Hate Humans” (Sur l'antiracisme et l'anti-humanisme). Traduction de Pascale Haas, *Lignes* 25, mai 1995, s. 86–98.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix: *Mille plateaux. Capitalisme et schizophrénie 2*. Minuit, Paris, 1980.
- Montalbán, Manuel Vázquez, Le football, religion laïque en quête d'un nouveau Dieu. *Le Monde diplomatique*, août 1997, s. 22–23 <http://www.st-andrews.ac.uk/~filtafit/sp04.htm>.
- Rey, Didier, Football et nationalisme en Corse. *Le Monde diplomatique*, août 2002, s. 8.
- Robson, Garry, *”No One Likes Us, We Don't Care”: The Myth and Reality of Millwall Fandom*. Berg, Oxford, 2000.
- Stott, Clifford & Reicher, Steve, How Conflict Escalates: The Inter-Group Dynamics of Collective Football Crowd ”Violence”. *Sociology* Vol. 32, No. 2, May 1998, s. 353–377.
- Vähämäki, Jussi, *Kuhurien kerho. Vanhan työn pabeista uuden hyveiksi*. Tutkijaliitto, Helsinki, 2003.